

D'Aribau a Sentmenat, passant per Hospital

Francesc Roca

Carme Massana és filla del carrer Aribau –i entre Còrsega i París– de l'Esquerra de l'Eixample de la ciutat de Barcelona. Als darrers anys va viure al carrer Cardenal Sentmenat, a l'antic Sarrià. El seu pare, el doctor Massana, i el seu amic, el doctor Borrell (que el 1937 va utilitzar el pseudònim *A. Torallola* per a publicar *La llave del marxismo*, un dens volum de 334 pàgines!) era –eren– uns metges amb una gran passió pels llibres de la filosofia dialèctica materialista, que compraven d'amagat. De fet, Carme Massana, fou alumna de l'Escola Suïssa, la *Schwerzerschule Barcelona*, car l'alemany era la llengua de la filosofia.

Abans de 1962, en uns dies, o setmanes, amb una forta epidèmia de grip, Carme Massana es passà hores ajudant el seu pare a la consulta que tenia al carrer Hospital. Els malalts –del barri dit, aleshores, Barri Xino– tenien escasses o nul·les possibilitats de pagar les visites, però una grip era –és– una grip. Aquesta experiència, però, explicava ella, l'ajudà molt a situar-se en el món real.

Per raons que no sabem, Carme Massana decidí estudiar a la Facultat d'Econòmiques de la UB. Allà, al primer curs, va tenir la sort de tenir un bon professor de Filosofia –Manuel Sacristán–, un bon professor de Teoria econòmica –José-Ramón Lasuén– i uns bons professors d'Història –Fabià Estapé i Jordi Nadal Oller–.

La Filosofia, la Medicina i l'Economia, curiosament, van dur Carme Massana a estudiar les realitats –i les idees– urbanes properes (pensant que estaven configurades, en bona part, per la acció política). Amb un mínuscul finançament del Col·legi d'Arquitectes i d'una beca del Ministeri d'Educació del govern central. I, treballant, primer, en la confecció de les entrades de la nova realitat urbana a *Enciclopèdia Catalana*, i, després, a la Conselleria de Política Territorial de la Generalitat, que tot just començava.

El resultat acadèmic fou una tesi doctoral. En català, d'una dona, i –aleshores, i ara– sobre un tema central: la interacció entre construcció de la ciutat, política i idees, en el cas de la Barcelona del 1900/14–1936/39, al temps de la segona revolució industrial.

Aquesta tesi, Carme Massana la va començar al carrer Aribau, i la va acabar al carrer Cardenal Vives i Tutó de Sarrià. A l'escala de la casa de Sarrià, on hi havia alguns 'marxistes' de Sarrià: Pere Jofre, historiador, Antònia Bonet, economista, Nolasac Acarín i Jordi Vives, metges, Francesc Serrahima, aparellador, futur director de la revista *CAU*, Enric Satué i Lluïsa Jové, dissenyadors, Emili Gasch i Muriel Casals, els caps de setmana. Hi vivien, també, la periodista Ann Rogers, i Jaume Miravittles, l'antic titular del Comissariat de Propaganda

de la Generalitat, que havia publicat un pamflet el 1931 que es deia *Contra la cultura burgesa*, seguit, d'un altre amb el títol *Perquè sóc comunista* (1932).

La tesi de Carme Massana li va permetre esdevenir professora del Departament de Política Econòmica de la UB, que estava dirigit per Fabià Estapé. La tesi, presentada el 1981 esdevindria, el 1985, un llibre de Curial, l'editorial de Max Canher: *Indústria, ciutat i propietat: política econòmica i propietat urbana a l'àrea de Barcelona, 1901-1939*, amb pròleg d'Ernest Lluch. Aquest llibre és, segon el *Worldcat identities*, a 41 biblioteques de 8 països del Vell i del Nou món, a la Library of Congress, i a les biblioteques de les universitats de Harvard i Yale. Segons la mateixa font els temes/subjectes de Carme Massana són: *economic policy, Industries, Land use, Urban*, i *Spain-Barcelona*. Ah! Segons el CCUC és a 21 biblioteques de l'àrea catalana.

Una idea ricardiana central de la tesi de Carme Massana és que una part important dels beneficis obtinguts a ciutats com Barcelona que protagonitzen la segona revolució industrial són destinats al sector immobiliari i esdevenen renda. I, les rendes del sòl són un obstacle per al creixement i tenen un impacte negatiu sobre els salaris i sobre el benestar de la població. (I, sobre les dones, tal com explicava, en aquell moment, Josep Elias de Molins a: *La obrera en Catalunya, en la ciudad y en el campo* (1913). La pregunta a fer-se, però, és: el sector immobiliari, no pot ésser un sector de *cases industrials*, és a dir: d'empreses productives amb objectius globals? De fet, la proposta de col·lectivització del sector, i la idea de la creació de l'ACCB, va en aquesta direcció. Com, també, els llibres de Joan Grijalbo, Francesc Fàbregas i Josep Oltra Picó, que Carme Massana utilitza molt. I, de fet, la darrera secció de *Indústria, ciutat i propietat* es titula: "Vers l'hegemonia de les anàlisis marxistes".

Una altra idea central de la tesi de Carme Massana és l'aplicació al cas català de la teoria del cicle de Kalecki. Simplificant la exposició molt matisada que fa, Carme Massana explica que, també en el cas català hi ha una certa correlació entre moviment vaguístic i fase ascendent del cicle, lligada a alts nivells d'ocupació. D'on la pressió de les patronals per augmentar les bosses de desocupació, que fan moure a la baixa els nivells salarials.

Abans de la tesi, Carme Massana havia estat un dels autors d'*Economia crítica: una perspectiva catalana* (Barcelona, 1972), amb un capítol titulat: "Estratègies urbanes i realitat urbana a la regió de Barcelona". Aquestes pàgines, gràcies als geògrafs Enric Lluch, Lluís Casassas, Horacio Capel, Joan Vilagrassa i Mercè Tatjer, esdevindrien, ben aviat, un referent en els estudis urbans.

També abans de la tesi, Carme Massana havia estat un dels quatre autors de *El pensament econòmic català durant la República i la Guerra (1931-1939)* (1976). Així, als primers anys 1970, Carme Massana i els altres 3 autors (Francesc Artal, Emili Gasch i Francesc Roca) van connectar amb els economistes dels anys 1930. Per carta, per exemple, amb Carles Pi Sunyer, que era a Caracas. O, directament. Per exemple, Carme Massana va conèixer familiars de Joan P. Fàbregas a Sant Martí de Provençals, o va entrevistar a Jaume Alzina, a un

despatx de la Casa de Convalescència. Quaranta anys després, aquest llibre de llibres és utilitzat en els àmbits més diversos. Per exemple, com a 'Bibliografia complementària' de la publicació *Renda econòmica de la Terra*, del Grup de treball sobre Renda Social i Georgisme, on el llibre de 1985 fa de Carme Massana un dels 6 autors de capçalera del Grup.

Al 1995, Carme Massana fou coautora del vol. 7 (el primer del segle xx) de la *Història de Barcelona* de l'Ajuntament de Barcelona dirigida per Jaume Sobrequés, amb un capítol titulat: "Les fites i els mecanismes de la política urbana". Un capítol que, a la seva darrera secció, explica que "Barcelona exporta".

De tota manera, els interessos intel·lectuals de Carme Massana foren prou variats. Així, les seves contribucions a: *Cebrià Montoliu (1873-1923)* (Barcelona, 1993), i a: *Miscel·lània Ernest Lluch* (Vilassar de Mar, 2007). Al volum col·lectiu dedicat al polièdric Cebrià de Montoliu i de Togores, el capítol de Carme Massana és: "La racionalització de la producció i Montoliu". Segons Carme Massana, a l'Institut d'Orientació Professional del Museu Social de Barcelona (el tercer del món, després dels de Boston i Brussel·les) s'assajà la interacció entre psicotècnia i taylorisme. Aquesta és l'originalitat de l'estudi *El sistema de Taylor y su crítica* (Barcelona, 1916) de Cebrià Montoliu.

La contribució de Carme Massana a l'homenatge a Lluch ha estat amb un article amb un títol à la Cirici Pellicer: "Art i societat". La idea bàsica és que pensar en "les activitats artístiques" és pensar en "la seva contribució al creixement de la productivitat, a la creació de nous mercats i de nous llocs de treball, i a l'augment del benestar individual i col·lectiu". L'art no és un luxe sinó, també, un factor de producció, i d'ampliació dels mercats. Carme Massana va assajar, doncs, de connectar el que amb massa freqüència son compartiments aïllats: indústria i ciutat, vagues i cicles, treball i psicotècnia, art i productivitat.

De fet, els seus fills, Martina i Arnau, han estudiat carreres tècniques, i, alhora, es dediquen a algunes *activitats artístiques*: als àlbums fotogràfics, Martina, als projectes arquitectònics (i, també, a la fotografia), Arnau.

Un últim punt. M'hagués agradat haver llegit abans l'estudi *Els tipus socials de la producció surotapera* (Barcelona, 1911) de Martí Roger. Ben segur que Carme Massana hagués assajat de aclarir-nos-el. Al sector del suro hi ha propietaris dels boscos d'alzines sureres (amb rendes del sòl, doncs), *tapers* i *taperes* treballant a preu fet (a tant per 1.000), *carradors* i *triadors* a jornal, petits fabricants que són, alhora, *industrials*, *capitalistes*, *directors* i *obers*, grans fabricants, comercials. Tots ells (com succeeix amb els propietaris del sòl, els constructors i els obrers de la tesi de Carme Massana) necessiten actuacions concretes del sector públic. I, tots ells, generen i/o pesquen al vol, idees: anàlisis i propostes.

La feina acadèmica de Carme Massana ha traspassat els límits disciplinars de l'economia. Interessa –en tenim moltes proves a la xarxa– a gent molt diversa.